

Марина О.-М.В.

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК РІЗНОВИД ТУРИЗМУ

Висвітлено поняття «сільського туризму», його форм та видів, а також проаналізовано деякі методологічні аспекти щодо тлумачення та трактування даного терміну. Розглянуто визначення «сільського туризму» в європейських державах з метою проведення порівняльного аналізу. Окреслено проблеми, які існують в Україні в сфері сільського туризму та перераховано реальні механізми та шляхи їх вирішення. Зроблено порівняльний аналіз українського законодавства щодо сільського туризму та законодавства європейських держав.

Ключові слова: туризм, сільський туризм, зелений туризм, агротуризм, іноземний досвід, пільгове кредитування, туристичні фірми, регіональні особливості.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день сільський туризм розвивається швидкими темпами не лише в країнах ЄС, а й в Україні. Актуальність даного питання підкреслюється в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18.11.2003 р. №1282-IV, де вказано, що «основним пріоритетним напрямом державної політики у сфері туризму є розвиток сільського, екологічного (зеленого) туризму». Однак, серед науковців часто зустрічається плутанина або ототожнення понять «сільський туризм», «зелений туризм», «екотуризм» та «агротуризм». У зв'язку з цим виникає проблема з аналізом та визначенням поняття «сільський туризм».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «сільського туризму» як різновиду туризму та його тлумачення розглядається в працях В.І.Бирковича, М.Товта, М.Й.Рутинського, Ю.В.Зінька, С.Медліка і т.д. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, питання визначення поняття «сільського туризму» та його форм залишаються дискусійними.

Формулювання цілей статті. Основними завданнями статті є аналіз деяких методологічних аспектів щодо визначення і трактування поняття «сільський туризм», проведення порівняльного аналізу даного виду туризму в Україні та європейських державах, а також розгляд проблем, які існують у сфері сільського туризму та шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільський туризм вважається найбільш заохочуваним сектором світового туристичного господарства. Особливо це помітно в країнах Європейського Союзу, де цей вид туризму підтримується на державному рівні та йому надається особлива увага.

Щодо розвитку сільського туризму в Україні, то існує чимало недоліків, які потребують негайного вирішення.

В першу чергу, це пов'язано з визначенням поняття «сільський туризм», яке залишається поза межами правового врегулювання.

Окрім цього, в Україні, незважаючи на міжнародну практику, традиційно до терміну «сільський туризм» додають слово «зелений», що має підкрес-

лювати його екологічну спрямованість і прагнення мінімізувати вплив туристів на середовище перебування [2, с. 100-101].

Хотілося б відмітити, що згідно з Законом України «Про туризм» від 15.09.1995 р. «сільський туризм» – це самостійний вид туризму, який не отожднюється з «зеленим», а «зелений туризм» – є синонімом екологічного туризму [10]. Водночас у інших нормативних актах, а саме: Законі України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р., Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 р., Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки» від 29.04.2002 р., Указі Президента України «Про основні засади розвитку соціальної сфери села» від 20.12.2000 р., Указі Президента України «Про основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 р.» від 10.08.1999 р. тощо – вживається термін «сільський зелений туризм» [11].

Щодо міжнародного тлумачення цього терміну, то в кожній державі воно трактується по-різному.

Литовський закон щодо туризму зазначає, що сільський туризм – це послуги проживання. Литовські спеціалісти по туризму вважають, що «сільський туризм – це цілеспрямована рекреаційна діяльність у сільській місцевості та тимчасове проживання приїжджих людей у сільській садибі» [3, с. 202-203].

У британському словнику з подорожей, туризму та гостинності С. Медліка (1993) визначено таке: «Сільський туризм (rural tourism) — відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсводами» [9, с.17-18].

В Законодавстві Угорщини не розглядається спеціальне визначення сільського туризму. Тут традиційно вживають словосполучення: «сільська хутірська гостинність», «сільський туризм», «сільський аграрний туризм». Ця діяльність звичайно вважається різновидом робіт і послуг, які виконуються (надаються) сільськими жителями в процесі господарювання у власних садибах. Тому загальні правила діяльності у сфері сільського туризму визна-

чені нормативними актами, які стосуються ведення сімейних господарств без встановлення будь-яких додаткових обов'язків чи обмежень у господарській діяльності для тих, хто займається сільським туризмом. Господарювання у сімейних агрогосподарствах не підпадає під сферу підприємництва [4, с. 70].

У Білорусі існує поняття «агроекотуризм» (указ президента 2006 р.), яке пов'язано з проживанням туристів тільки у сільських садибах (житлових будинках) з підтримкою держави тих, хто має житловий фонд для туристів, але не більше 5 кімнат [5, с. 258].

У Швеції використовується поняття «сільська гостинність» – відпочиваючі (гості) можуть займати частину будинку господаря, мати окремі кімнати, проживати в окремому будинку або у наметах на території маєтку [4, с. 71].

У Польщі традиційно використовується словосполучення «господарська гостинність» – це поняття не має у законодавстві спеціального визначення. У Законі Польщі «Про право господарської діяльності» 1999 р. встановлено, що дія цього нормативного акта не поширюється на діяльність із здачі в оренду селянам кімнат, місць для розташування наметів, продажу домашніх страв і надання на базі свого господарства інших послуг, які пов'язані з перебуванням туристів (відпочиваючих) – це так звані агротуристичні послуги. Таке визначення дає можливість чітко відмежувати діяльність у сфері сільського туризму від інших видів туристичних послуг, які мають місце у сільській місцевості, але які не зараховані до сфери підприємницької діяльності з усіма юридичними та практичними наслідками [4, с. 68-69].

У Канаді сільським туризмом називається «процес, завдяки якому люди намагаються приваблювати відвідувачів у сільську місцевість, обслуговувати їх в тих місцях та змусити витратити гроші» [3, с. 203].

Щодо науковців, то їхні думки з приводу визначення даного терміну також різняться. В.П. Васильєв визначає сільський зелений туризм як специфічну форму відпочинку в селі з використанням природного, матеріального та культурного потенціалу даної місцевості. При цьому проживання, харчування та обслуговування туристів забезпечує сільська родина [8, с. 25].

На думку В.К. Федорченко, сільський туризм є одним з видів екологічного туризму [2, с. 99].

І. Биркович вважає, що: „Сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної, етнографічної спадщини регіону” [1, с.139].

В свою чергу, такі вчені, як М.Рутинський та Ю.Зінько, на противагу деяким науковцям, які ототожнюють сільський туризм та агротуризм, стверджують, що знак рівності між цими поняттями ставити не можна, бо поняття "сільський зелений туризм" за змістом значно ширше порівняно з поняттям "агротуризм". Агротуризм – вид сільського туризму як пізнавального, так і відпочинкового

характеру, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання [8, с. 19].

Різноманітність поглядів науковців, на нашу думку, пов'язана зі складнощами, які виникають в процесі дослідження, тому визначення основних методологічних засад є одним із пріоритетних завдань.

Труднощі пов'язані, в першу чергу, з трактуванням офіційних статистичних даних та ступенем їх достовірності. В цьому контексті підлягає перевірці інформація офіційних установ щодо кількості підприємств, місць для поселення туристів (реальних та функціональних), кількості працівників, даних про доходи, кількості проживаючих тощо.

Ідентифікація сільських підприємств, що надають туристичні послуги, ускладнюється ще й тим, що багато з них, як правило, в різних варіаціях під прикриттям фірми, яка займається чисельними сферами діяльності, зареєстровані в містах. В таких випадках підприємство надає офіційні дані про загальну кількість працівників, а також загальний фінансовий звіт. За таких обставин отримання реальних показників щодо діяльності конкретних підприємств, які надають послуги в сфері сільського туризму без використання методів польових досліджень, опитувань, анкетувань, є неможливим.

Іншою формою прикриття реальної діяльності сільського туризму є реєстрація закладів, що надають такі послуги, під виглядом приватних підприємств, для яких не існує бази даних, в яких би вказувався реальний дохід, а також реальна кількість працівників. Хоча більшість із них у різний спосіб (сезонні робітники, «оплата в конвертах» тощо) такі послуги надають.

Ще одним поширеним способом надання послуг відпочинку на селі є діяльність незареєстрованих суб'єктів. В таких випадках облік їх діяльності фактично є неможливим. Всі ці фактори призводять до того, що отримання реальних даних в сфері сільського туризму за умов відсутності прозорої бази даних ускладнюється.

Значною проблемою для процвітання та розвитку сільського туризму в Україні є міжнародний імідж та низький рівень інфраструктури. Іноземці не поспішають відвідувати наші села через низький рівень житлових умов, доріг, незнання власниками агроосель іноземних мов. Тому першочерговими завданнями для українських власників садіб є усунення цих проблем, оскільки в протилежному випадку ні про який розвиток та процвітання не йтиме мова.

Зважаючи на недостатню маркетингову рекламу, іноземні туристи не мають змоги ознайомитися з послугами, які їм можуть бути надані. У цьому аспекті надзвичайно важливим виступає питання взаємодії туристичних фірм із власниками агроосель. Такі турфірми значно підвищили б рух іноземних туристів в українські села. Однак, на сьогоднішній день спостерігається низький рівень зайнятості таких туристичних фірм, а власники агроосель не відрізняються великим бажанням звертатися до них, оскільки за їхні послуги потрібно платити.

Також відсутня реклама сільського туризму з боку органів влади та різноманітних державних та

недержавних організацій, що є, до прикладу, неприпустимим для розвинених європейських держав, де цей вид туризму підтримується усіма можливими способами.

Очевидно, все це відбувається тому, що не існує ефективної державної програми в сфері сільсько-го туризму, яка б стимулювала і зацікавила суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги в цій сфері, працювати прозоро. Незважаючи на те, що сільський туризм визнано окремим видом туризму, розвиток якого є пріоритетним напрямом державної політики, як зазначено в статтях 4 та 6 Закону України „Про туризм”, № 324 від 15.09.1995 р., на практиці йому приділяється мало уваги.

На нашу думку, реальними механізмами, які б розв'язали цю проблему, можуть бути:

- заохочення населення до зайнятості в сфері сільського туризму;
- пільгове кредитування власників садиб для модернізації осель, підвищення кваліфікації;

- різноманітні види стимулів;
- пільгове оподаткування доходів;
- надання рекламних послуг тощо.

Додаткові труднощі, що виникають перед науковцями, стосуються вивчення регіональних особливостей розвитку сільського туризму. Вони пов'язані з місцевими етнокультурними, історичними, архітектурними, економічними, традиційними та психологічними особливостями. Тому в процесі наукових студій досліднику необхідно використовувати міждисциплінарний метод.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, в Україні, як і в усьому світі, сільський туризм знаходиться в процесі постійного дослідження, обґрунтування, відокремлення та організації з використанням теоретичних та інструментарних методів, які потребують додаткових аргументацій та дискусій. Питання розвитку сільського туризму вимагають системних наукових досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биркович В.І. Сільський земельний туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України /В.І.Биркович //Стратегічні пріоритети: наук. збірн. – 2008. – № 1. – С. 138-143.
2. Михайліченко Г. Класифікація засобів розміщення туристів у сільській місцевості /Г.Михайліченко //Вісник КНТЕУ. – 2003. – № 6. – С. 97-103.
3. Жалис Л.В. Сравнительный анализ понятий сельского туризма и его специализации в Литве / Л.В. Жалис //Вісник ДІТБ. – 2005. – № 9. – С. 202-205.
4. Товт М. Сільський туризм. Як регулюється він / М.Товт // Віче. – 2003. – № 3. – С. 68-75.
5. Лученок С. Экоагротуризм в системе многофункционального регулирования сельского хозяйства ВТО /С.Лученок //Журнал европейской экономики. – 2007. – № 6. – С. 246-258.
6. Молстад А. Экотуризм: проклятие или благо / А.Молстад // Мировое наследие. – 2003. – № 2. – С. 30-35.
7. Пашенцев В.В. Основы концепции развития экотуризма в российской провинции / В.В. Пашенцев //Туризм: право и экономика. – 2004. – № 3. – С. 14-20.
8. Рутинський М.Й. Сільський туризм / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К., 2006.
9. Medlik S. Dictionary of Travel. Tourism and Hospitality / S.Medlik.- London:Butterworth Heinemann Etd.,1993.,p.43
10. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р. // ВВР. – 1995. – №31. – С. 24-30.
11. Про сільський аграрний туризм: Проект Закону України від 20.07.2009 . // <http://zakon.rada.gov.ua>.

Одержано 12.09.2014 р.